

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.59:725.94

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i3\(32\).608](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i3(32).608)*К. В. Гуляков**orcid.org/0000-0001-7092-5525**аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету*РУХОМІ ПРЕДМЕТИ, ЩО ПОХОДЯТЬ ІЗ ОБ'ЄКТІВ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ:
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Постановка проблеми. Проблема кримінально-правового визначення рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини, пов'язана зі змінами у статті 298 КК України, які були внесені Законом України «Про охорону археологічної спадщини» 2004 року [1], коли додатково кваліфікуючою частиною була введена кримінальна відповідальність за діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені з метою пошуку рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони об'єктів історичної та культурної спадщини досліджували вітчизняні фахівці В.І. Акуленко, Р.В. Асейкін, В.В. Базелюк, С.О. Бочарников, К.І. Бузол, Є.П. Гайворонський, В.Ю. Докучаєва, Т.Г. Каткова, В.В. Кузнецов, Н.І. Кудерська, Є.І. Кузьменко, Т.В. Курило, В.А. Ломако, П.С. Матишевський, О.І. Мельничук, М.О. Міщенко, В.О. Навроцький, Б.М. Одайник, І.Г. Поплавський, І.В. Пивовар, С.С. Птуха, О.С. Сотула, О.В. Усенко, М.І. Хавронюк та іншими, але в сучасних умовах побудови правової держави ця проблематика набуває особливого значення, тому її наукова розробка не втрачає своєї актуальності.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є вирішення проблеми кримінально-правового визначення рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини, з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» 2004 року не містить поняття «рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини». Не містять такого визначення й інші Закони України. Зокрема, базовий нормативно-правовий акт, Закон України «Про охорону культурної спадщини» (далі – Закон) містить визначення рухомих предметів, пов'язаних із нерухомими об'єктами культурної спадщини, які відповідно

до цього Закону розуміються як «елементи, групи елементів об'єкта культурної спадщини, які можуть бути відокремлені від нього, але складають з ним єдину цілісність, а їх відокремлення призведе до втрати археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької, наукової або культурної цінності об'єкта» [2].

Це більш широке поняття, яке охоплює значну ширшу категорію предметів, в тому числі таких, які не належать до археологічної спадщини. Згідно цього Закону при визначенні археологічних об'єктів йдеться про «рештки життєдіяльності людини (нерухомі об'єкти культурної спадщини: ..., а також пов'язані з ними рухомі предмети), що містяться під землею поверхнею та під водою» [2].

Закон України «Про охорону археологічної спадщини» містить загальне поняття «археологічної спадщини», де серед іншого називаються «рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять із об'єктів археологічної спадщини». Однак у цьому Законі немає окремого визначення для таких археологічних предметів. Так само їх немає і у визначенні об'єктів археологічної спадщини, де йдеться про «місце, споруди (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти» [1]. Немає згадки про рухомі предмети у визначенні «пам'ятки археології» у цьому ж Законі.

Основа поняття «культурні цінності», яке фігурує у визначенні об'єктів археологічної спадщини, була закладена ще в Законі України «Основи законодавства України про культуру» 1992 року, в якому визначалося, що «до культурних цінностей належать об'єкти матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення. Унікальні цінності матеріальної та духовної культури, а також культурні цінності, що мають виняткове історичне значення для формування національної самосвідомості українського народу, визнаються об'єктами національного культурного надбання і заносяться до Державного реєстру національного

культурного надбання» [3]. Про рухомі предмети та археологічну спадщину тут не йшлося.

Ще одним кроком у визначенні цього поняття став Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» 1999 року, який запропонував схоже визначення: «Культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України» [4].

У цьому Законі наведений широкий перелік тих предметів, які віднесено до культурних цінностей. Серед них до археологічної спадщини однозначно можна віднести лише «предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок» і «складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва» [4]. Крім того, цей Закон регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей, тому зрозуміло, що названі предмети є рухомими.

Положення Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» здебільшого були сформовані Конвенцією ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» 1970 року [5], яка містить ще більш значний перелік предметів, які позиціонуються як культурні цінності. За статтею 1 Конвенції «культурними цінностями вважаються цінності релігійного або світського характеру, які розглядаються кожною державою як такі, що мають значення для археології, доісторичного періоду, історії, літератури, мистецтва і науки» [5].

Серед іншого до культурних цінностей Конвенція відносить:

- археологічні знахідки (зокрема, звичайні і таємні) та археологічні відкриття;
- складові частини розчленованих художніх та історичних пам'ятників і археологічних місць;
- старовинні предмети більш ніж 100-річної давності (написи, карбовані монети, печатки) [5].

Відчувається вплив цієї Конвенції на Статут Міжурядового комітету зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження або їх реституції в разі незаконного привласнення 1978 року (далі – Статут) [6]. У цьому Статуті «культурними цінностями» вважаються історичні та етнографічні об'єкти й документи, в тому числі рукописи, твори образотворчого й декоративного мистецтва, палеонтологічні та археологічні знахідки, зоологічні, ботанічні й мінералогічні експонати [6]. Інші вітчизняні, міждержавні та міжнародні нормативно-правові акти так чи інакше повторюють сутність цих положень і ні-

чого не додають до визначення «культурних цінностей», а тим більше – до «рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини» [7; 8; 9].

Висновки. З метою усунення законодавчої прогалини статтю 1 Закону України «Про охорону археологічної спадщини» пропонуємо доповнити абзацом 11-м такого змісту:

«Рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини (археологічні предмети), – це рухомі предмети матеріальної та духовної культури у вигляді елементів чи групи елементів об'єкта культурної спадщини, одержані в результаті проведення археологічних досліджень (або це випадкові знахідки археологічного характеру), які можуть бути відокремлені від нерухомого об'єкта археологічної спадщини, але складають із ним єдину цілісність, відокремлення та переміщення в інше місце яких призведе до втрати ними археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької, наукової або культурної цінності об'єкта археологічної спадщини».

Література

1. Про охорону археологічної спадщини : Закон України від 18 березня 2004 року № 1626-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15/ed20040318> (дата звернення: 02.08.2020).
2. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08 червня 2000 року № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1805-14> (дата звернення: 25.05.2020).
3. Основи законодавства України про культуру : Закон України від 14 лютого 1992 року № 2117-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-12> (дата звернення: 10.08.2020).
4. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 року № 1068-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14/ed20181004#n11> (дата звернення: 10.08.2020).
5. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності : Конвенція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури від 14 листопада 1970 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_186 (дата звернення: 10.08.2020).
6. Статут Міжурядового комітету зі сприяння поверненню культурних цінностей країнам їх походження або їх реституції в разі незаконного привласнення : Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури від 24 жовтня 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_768/ed19781024 (дата звернення: 10.08.2020).
7. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/249/95-вр> (дата звернення: 20.05.2020).
8. Про затвердження Інструкції про порядок оформлення права на вивезення, тимчасове вивезення культурних цінностей і контролю за їх переміщенням через державний кордон України : наказ Міністерства культури України від 22 квітня 2002 року № 258.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0571-02/ed20020709> (дата звернення: 10.08.2020).

9. Угода про вивезення та ввезення культурних цінностей : Угода Співдружності Незалежних Держав від 28 вересня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_354 (дата звернення: 10.08.2020).

Анотація

Гуляков К. В. Рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини: проблеми визначення. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню вітчизняного законодавства про охорону об'єктів історичної та культурної спадщини. Запропоновано кримінально-правове визначення рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини, з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки. Положення Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» здебільшого були сформовані Конвенцією ЮНЕСКО «Про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» 1970 року, яка містить ще більш значний перелік предметів, які позиціонуються як культурні цінності.

За статтею 1 Конвенції «культурними цінностями» вважаються цінності релігійного або світського характеру, які розглядаються кожною державою як такі, що мають значення для археології, доісторичного періоду, історії, літератури, мистецтва і науки». Інші вітчизняні, міждержавні та міжнародні нормативно-правові акти так чи інакше повторюють сутність цих положень і нічого не додають до визначення «культурних цінностей», а тим більше – до «рухомих предметів, що походять із об'єктів археологічної спадщини».

З метою усунення законодавчої прогалини статтю 1 Закону України «Про охорону археологічної спадщини» пропонуємо доповнити абзацом 11-м такого змісту: «Рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини (археологічні предмети), – це рухомі предмети матеріальної та духовної культури у вигляді елементів чи групи елементів об'єкта культурної спадщини, одержані в результаті проведення археологічних досліджень (або це випадкові знахідки археологічного характеру), які можуть бути відокремлені від нерухомого об'єкта археологічної спадщини, але складають з ним єдину цілісність, відокремлення та переміщення в інше місце яких призведе до втрати ними археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької, наукової або культурної цінності об'єкта археологічної спадщини».

Ключові слова: кримінальне право, об'єкти історичної та культурної спадщини, предмет злочину, рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини.

Summary

Gulyakov K. V. Movable objects that originate from objects of archaeological heritage: problems of definition. – Article.

The article is devoted to the study of domestic legislation on the protection of objects of historical and cultural heritage. A criminal legal definition of moving objects originating from objects of archaeological heritage is proposed, taking into account the modern achievements of criminal law. The provisions of the Law of Ukraine “On the Export, Import and Return of Cultural Property” were largely formed by the UNESCO Convention “On Measures Aimed at Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property” 1970, which contains an even more significant list items that are positioned as cultural property.

According to article 1 of the Convention “cultural values are considered to be values of a religious or secular nature, which are considered by each state as having significance for archeology, prehistoric period, history, literature, art and science”. Other domestic, interstate and international legal acts, one way or another, repeat the essence of these provisions, and add nothing to the definition of “cultural values” and even more so “movable objects originating from objects of archaeological heritage”.

In order to eliminate the legislative gap, we propose to supplement Article 1 of the Law of Ukraine “On the Protection of Archaeological Heritage” with paragraph 11 of the following content: “Movable objects originating from objects of archaeological heritage (archaeological objects) are moving objects of material and spiritual culture in the form of elements or a group of elements cultural heritage objects obtained as a result of archaeological research (or these are random finds of an archaeological nature), which can be separated from a fixed object of archaeological heritage, but form a single integrity with it and the separation and movement of which will lead to the loss of archaeological, aesthetic, ethnological, historical, architectural, artistic, scientific or cultural value of an archaeological heritage site”.

Key words: criminal law, objects of historical and cultural heritage, subject of crime, movable objects originating from objects of archaeological heritage.